

4. Шпатоко Н.Д. Интегрированный подход к обучению детей с нарушениями слуха в России // Интегрированное обучение: проблемы и перспективы. СПб., 1996. С. 13-16.

5. Шипицына Л.М., Райсвейк К. Навстречу друг другу: пути интеграции. СПб., 1998. 130 с.

ВИЯВЛЕННЯ СПРИЯТЛИВИХ УМОВ ДЛЯ РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ДІЯЛЬНІСНОЇ ГРИ

Ткач Тамара Володимирівна

кандидат психол. наук, доцент класичний приватний університет
м.Запоріжжя, Україна

У статті представлено емпіричне дослідження сприятливих умов для розвитку студентської молоді, яке відбувалося засобами організаційно-діяльничої гри (ОДГ). Сам процес ОДГ сприяв реалізації потенціальних можливостей особистості кожного учасника засобами інтерактивних організаційних заходів, які здійснюються в межах освітнього простору м.Запоріжжя із залученням.

Ключові слова: організаційно-діяльнична гра, студентська молодь, освітнє середовище, проектно-дослідницька діяльність, особистісна рефлексія, психотехнічний засіб.

Постановка проблеми. Характерними рисами сучасності є неперервні і стрімкі зміни життєвих ситуацій у соціальному просторі. Значні зміни відбулися і у засобах, способах і формах організації мислення людини і діяльності. Вчені різних галузей науки стверджують про становлення інформаційної чи техногенної цивілізації, яка висуває нові, більш високі вимоги до освіти людини, до розвитку її продуктивного мислення, до рівня оволодіння певними навичками [1,2]. Зазначені тенденції приводять до висновку про необхідність навчити людину бути здатною до отримання нових і перетворення вже набутих знань, здатною до переживань, а отже адекватного сприйняття навколишнього мінливого світу, прагнучою до становлення власної особистості, що в цілому визначає сенс життя.

Аналізуючи історію наук, Томас Кун прийшов до висновку, що час від часу відбувається руйнація концептуальних основ культури, що, в свою чергу, призводить до актуалізації так званих нових парадигм. Пізніше за Т.Куну, Ілля Пригожин стверджував, що спроба створити „вічно істинні“ фундаментальні теорії протирічить елементарному досвіду людства. З цього ж приводу Пітер Друкер писав, що «Немає нічого найбільш безспішного, ніж досконало робити те, чого взагалі не слід робити» [5]. Не слід «прогнозувати» те, як ми будемо жити, мислити, творити, працювати, вчитися і співпрацювати у майбутньому. Не варто витрачати гроші на нові технології і старими методами використовувати їх. Все це за допомогою нових підходів і способів необхідно *винаходити і проектувати*, а це має призвести до кардинальних змін у вирішенні проблем – освітніх, професійних, соціальних, побутових тощо.

Такі тенденції вносять нові цінності в освіту, потребують оновлення змісту освіти, впровадження нових психолого-педагогічних технологій. Методологія уведення таких змін в освіту передбачає не передачу знання чи набору певних навичок як інструментів від однієї людини до іншої (від вчителя до учня), а спонукає людину до включення у нову для них сферу мислєдїяльності і забезпечує їм більш цілісну і творчу життєдїяльність. Однією із форм

організації пошукової мислєдїяльності людини є організаційно-діяльнична гра. Г.П.Щєдровицький, разом із колегами по Московському методологічному гуртку, розробив методологію організаційно-діяльничої гри (ОДГ) теорію, в якій були застосовані нові знання про теорію діяльності, теорію знаків, теорію знання, розроблені уявлення про відношення між мисленням і діяльністю [3;4]. Це був інноваційний підхід у соціальній практиці, а з часом він перейшов і в освіту, який зруйнував старі стереотипи про застосування і розвиток інноваційних педагогічних технологій. ОДГ представляла собою форму і метод проектування, програмування і планування розвитку колективного мислення і діяльності.

Мета статті. Наше дослідження має емпіричний характер і пов'язане із створенням проектів із соціального спрямованості, які були створені в межах освітнього середовища вищих навчальних закладів м.Запоріжжя. Залучення до ОДГ студентської молоді мало за мету активізувати їх соціальну позицію у суспільному загалі. Вони мають відчутти, що саме на них покладають надії у майбутньому, що саме від них буде залежати як їх власна доля, так і доля суспільства, країни. Тому метою дослідження стало виявлення сприятливих умов для розвитку молоді м.Запоріжжя і пошуку механізмів їх реалізації.

Методика та організація дослідження. Головна увага у процесі ОДГ була сконцентрована на проблемах соціальної взаємодії між органами місцевого самоврядування, молоддю і представниками бізнесу м.Запоріжжя. Місто Запоріжжя є великим промислово-індустріальним містом, яке в Україні займає одне з провідних місць. За останні 10-15 років всі розвинені полягає у появі вже не тільки великих міст, але і об'єднань міст – агломерацій, тому політика міста стала центром регіонального розвитку запорізького краю.

Проект ОДГ «Створення сприятливих умов для розвитку студентської молоді м.Запоріжжя» був розроблений на замовлення мера м.Запоріжжя та ректора гуманітарного університету «ЗІДМУ». У ході гри головна увага була сконцентрована на проблемах соціальної

взаємодії між органами місцевого самоврядування, молоддю і представниками бізнесу м.Запоріжжя. Тому у грі взяли участь мер м.Запоріжжя Євген Карташов – досить відома і знана людина не тільки у місті, але й в цілому в Україні, представники облдержадміністрації, бізнесових структур, адміністрації і професорсько-викладацького

складу. Гуманітарного університету «ЗІДМУ», керівник проекту ПРООН «Створення безпечного середовища молоді України» О.Гарнець, команда тренерів із м.Київ під керівництвом Ю.Швалба та інші. Розподіл учасників ОДГ за групами представлений у таблиці 1.

Таблиця 1.

Розподіл учасників ОДГ за соціальним складом

№	Учасники	Кількість
1	Мерія (міськрада і виконком) Міські управління: освітою, культурою, у справах молоді, спорту і сім'ї.	7 осіб
2	Керівники вищими навчальними закладами (проректори і декани)	12 осіб
3	Студенти вищих навчальних закладів	65 осіб
4	Молодіжні суспільні організації	8 осіб
6	Програма ООН створення безпечного середовища для молоді	3 особи
6	Представники бізнесу	6 осіб

Результати дослідження. У ході проведення ОДГ була організована координація зусиль всіх учасників – студентів, тренерів, викладачів. Студенти займалися розробкою переліку проблем, якими вони опікуються у цей час і які для них найбільш важливі. Тренери керували аналітичною, дослідницькою діяльністю і контролювали її якість, одночасно надавали студентам можливість як для спілкування, так і для індивідуальної роботи, а також сприяли організації конгресу. Тренери, також, взяли на себе інформаційне наповнення ОДГ з тим, щоб адаптувати його до вимог ОДГ і часових меж окремих блоків гри, а також розглянути питання, які виникали у ході гри. Окрім цього, вони оцінювали виконання проектів.

Протягом гри увага всіх учасників була зосереджена на формуванні суб'єктної позиції. Така позиція розглядається нами як складна інтеграційна характеристика особистості, яка відображає її активність, здатність до вибору і прийняття рішення, відповідальне відношення до власних дій, до діяльності, до світу і життя в цілому. Суб'єктна позиція актуалізує розвиток людини, виявляючись в самоорганізації і розгортанні власної життєдіяльності; вона формується під впливом середовища і виховання. В межах іррової діяльності становлення і реалізація суб'єктної позиції молоді людини розглядається як процес, організований в умовах освітнього середовища організаційно-діяльній гри.

Проектно-дослідницька діяльність студентських груп здійснювалася за певною схемою. Починалося із чіткого обґрунтування вибору теми проекту і закінчувалося його втіленням. Темі проектів обиралися студентами залежно від їх зацікавленості у тій чи іншій сфері: залежно від майбутньої професії до особистісних проблем кохання, сім'ї, сексу. Такий широкий спектр проектів, вибраних учасниками, свідчать про широкий спектр інтересів молоді.

Відповідно до правил проведення ОДГ значна частина обговорення проблем виконувалася у групах по 8-9 осіб. Таких груп було сформовано 5. Для більш менш більш повного обговорення проблем і завдань від студентів потребувалися знання із галузі економіки, психології, охорони здоров'я. Їх цікавили питання відношення до бізнесу і підприємництва, хвилювали природні для їх віку проблеми кохання і сексу, вони намагалися визначитися

із власною позицією по відношенню до власної освіти, у зв'язку із цим широко обговорювали проблеми навчання у ВНЗ, шляхи отримання додаткової післядипломної освіти, отримання неформальних кваліфікацій.

У своєму виступі на відкритті ОДГ мер м.Запоріжжя Євген Карташов окреслив ситуацію і основні напрямки діяльності міської влади у сфері молодіжної політики і розвитку соціального середовища міста. Наступною була доповідь керівника проекту ПРООН «Створення безпечного середовища молоді України» О.Гарнець, яка була присвячена основним положенням цієї програми і конкретним завданням її реалізації у м.Запоріжжя. Проблемам участі громадян у процесах проектування розвитку молоді в умовах великого промислового міста присвятив велику увагу у своїй доповіді Ю.Швалб. У ході обговорення ключових процесуальних моментів ОДГ було визначено, що основним робочим процесом у грі є процес проектування. У якості засобів організації і управління проектним процесом було з'ясовано, що проектування включає аналіз ситуації, проблематизацію засобів проектування і вихід у проектний процес. Після цього учасники гри самовизначилися відповідно до тем ОДГ і відбувся розподіл за групами окремих проектів.

Теми проектів висувалися у режимі мізкового штурму, які тут же тестувалися, виходячи із трьох позицій:

- Відповідність поставленим завданням (їх співвіднесення із освітою);
- Рівень зацікавленості учасників, а також їх нового бачення студентського самоуправління як школи управління;
- відповідність ймовірним інтересам організацій, з якими необхідно взаємодіяти з метою реалізації проекту.

Головним теоретичним результатом проекту стали виявлені закономірності впливу спеціально організованого освітнього простору на процес становлення і реалізації суб'єктної позиції студентської молоді м.Запоріжжя. У ході ОДГ були побудовані теоретична і технологічна моделі освітнього простору м.Запоріжжя, орієнтовані на становлення і реалізацію суб'єктної позиції студентської молоді. Була розроблена модель діагностики освітнього середовища (виявлення її потенціалу, вивчення цінностей, потреб, мотивів суб'єктів, що знаходяться в ньому).

Практичні результати проекту полягають у наступному:

- створені технології конструювання в умовах м.Запоріжжя спеціально організованого освітнього середовища, спрямованого на становлення і реалізацію суб'єктної позиції учнів;
- описані освітні умови і наочно-просторове наповнення освітнього середовища м.Запоріжжя;
- місцевій владі надані методичні рекомендації по організації спеціально організованого освітнього середовища;
- сформовані проекти щодо створенню освітніх середовищ у межах конкретних молодіжних програм;
- складено рекомендації з психологічному супроводу процесу становлення і реалізації суб'єктної позиції студентської молоді м.Запоріжжя;
- визначено відповідність ймовірним інтересам організацій, із якими необхідно взаємодіяти у процесі реалізації проекту.

Перед студентською командою, яка складалася із 65 осіб студентів різних вищих навчальних закладів м.Запоріжжя, постало завдання розробити проекти, які відображають громадянську і особистісну ініціативу, яка відповідає запитам молоді в освітньому просторі м.Запоріжжя.

В результаті проектно-дослідницької діяльності студентів в дискусійній формі розробляли структуру проектів за таким сценарієм:

- мета проекту;
- завдання;
- план реалізації проекту;
- напрямки діяльності;
- очікуваний результат.

Надамо характеристику проектам, які створені за участю студентів.

Проект «Освітня підтримка і розвиток молодіжного бізнесу у м.Запоріжжя»

Мета проекту: створення центру підтримки і розвитку молодіжного бізнесу у м.Запоріжжя.

Виконання проекту передбачає:

1. розвиток системи профорієнтації і професійного відбору; розширення сфери працевлаштування різних категорій молоді;
2. посилення ролі державних органів у залученні молоді в цивілізоване підприємництво;
3. створення механізмів і інфраструктури підтримки молоді на етапі становлення і входження в підприємництво;
4. створення умов для ефективної реалізації потенціалу молоді в процесі соціально-економічних перетворень;
5. підтримка молодих інтелектуальних талантів і творчості молоді.

Проект молодіжного центру «Сексу, кохання та студентської сім'ї»

Мета проекту: Розвиток культури сімейного середовища студентської молоді шляхом створення консультативного центру.

Проект спрямований на організацію:

1. інформаційно-консультаційної, юридичної і правової підтримки з проблем молоді сім'ї;
2. поглиблення психолого-педагогічної обізнаності молодих батьків з питань виховання дітей і культури сімейного життя на базі центрів і клубів молоді сім'ї;
3. інформованості молодих людей в питаннях репродуктивного здоров'я і планування сім'ї;
4. системи моніторингу молодих сімей "групи ризику" і надання підтримки в кризових випадках, в ситуаціях сімейного неблагополуччя; створення системи пільгового кредитування молодих сімей на первинне придбання житла, меблів і інших дорогих товарів і побутової техніки.

Проект «Молодь Запоріжжя проти наркотиків»

Мета проекту: Формування свідомого відношення до наркотиків у молоді м.Запоріжжя.

Завдання проекту:

1. інформувати молодь про негативний вплив наркотиків;
2. сформувати навички свідомого відношення до наркотиків;
3. оптимізувати функціонування соціальних молодіжних служб, центрів, клубів, що надають спектр соціально-економічних, медико-соціальних, психолого-педагогічних і інших послуг для молоді;
4. формування активної життєвої позиції до власного фізичного і психічного здоров'я.

Проект «Молодіжний парламент м.Запоріжжя»

Мета проекту: забезпечення представництва молоді при мерії міста на правах дорадчого члена.

Завдання «Молодіжного парламенту»:

1. усунути протиріччя, які існують в уяві адміністрації міста про потреби молоді і їх реальними потребами;
2. формування ін про найбільш перспективні молодіжні ініціативи;
3. участь у попередній підготовці проектів з вирішення тих чи інших питань, які стосуються молоді міста;
4. розробку програмних заходів щодо її здійснення уз урахуванням специфіки ситуації в молодіжному середовищі і залежно від соціально-економічного положення м.Запоріжжя.

Проект «Самоосвіта студентської молоді»

Актуальність цього проекту викликана потребою у саморозвитку і самоосвіті молоді. Але для цього, як вони констатують, у місті відсутні відповідні умови, відсутні навички в оволодінні їх засобами і методами.

Мета проекту: створення Запорізької Молодіжної Методологічної Групи, яка б сприяла освоєвати сучасні форми самоосвіти.

Завдання проекту:

1. освоєння методів самоосвіти і саморозвитку;

2. розробка програм самоосвіти на основі системно-мислєдьяльнїсного пїдходу;
3. розвиток системи неперервної освїти у м.Запорїжжя, шляхом сприяння створення освїтнїх структур додаткової освїти.

Вїдповїдно до теми проєкту учасники створювали груповї презентації свого проєкту, виготовляли плакати, малюнки, колективно готували презентації для захисту проєкту. Пїд час цього процесу студенти переробили велику кїлькїсть інформації, у тому числї освоїли широкий спектр сучасних знань їз обраної теми, виробили власнї пїдходи до переробки ї вїдбору необхідних знань, самостїйно, переборюючи їндивїдуалїзм, визначали перспективи своєї роботи, яка може бути затребувана суспїльством.

Учасники ОДГ зїйшлися до висновку, що у вищих навчальних закладах м.Запорїжжя органи студентського самоврядування розвиненї досить слабо, зокрема їй через нерозумїння адмїнїстрацією вузів значення цього напрямку студентського життя. Адмїнїстрація згадує про них лише тодї, коли їм це потрїбно - прагнуть похїзуватися прогресом у виконаннї Болонських вимог, пїд час певних заходів у межах ВНЗ, коли виникає потреба продемонструвати нїби то дорадчий статус студентів. Матерїально пїдтримати студентські громадські організації нї держава, нї ВНЗ особливо не прагнуть. Студенти наголошували на тому, що про них досить активно згадують представники влади пїд час проведення чергових виборів, тому вони себе визначають як справжнїх заручників полїтичних сил.

Тому, як вїдмїтили студенти ї з ними погодилися присутнї всї присутнї, включаючи мера, у бїльшостї своєї керївництво ВНЗ не заїкавленї у спївпрацї зі студентством як незалежним ї рївноправним партнером. У результатї таких дискусїй були розробленї наступнї рекомендації:

1. Включати у передвїборнї програми партїй (блоків) положення про сприяння студентському самоврядуваннї.
2. Вирїшення у вищих навчальних закладах проблеми повноважень, механїзмів взаємовпливу студентського самоврядування ї адмїнїстрації, врахування думки студентів, процедури формування ї функцїонування студентського самоврядування.
3. Розширити можливостї участї студентської молодї у таких видах дїяльностї як управлїння мїстом, у вирїшеннї соцїальних питань. Для цього було запропоновано мїському голові Є.Карташову, який став активним учасником ОДГ, ввести до складу мїської ради представників студентської молодї.

У нашому дослїдженнї ОДГ виступила тим психотехнїчним засобом, який сприяв пробудженню у студентів звернення до свїту „самого себе”, актуалїзації психологїчних потенцїалів у їх свїдомостї, формування рефлексивних установок по вїдношенню до психїчної реальностї, пїдвищенню чутливостї до психологїчних феноменів (почуттів, переживань, вїдтїнкам смислїв, цїннїсних орієнтацїй тощо).

Наїбїльш важливим в ОДГ виявилося те, що у процесї гри вивчались реальнї життєвї проблеми учасникїв

гри, якї були перенесенї у середовище гри ї якими найбїльш опїкуються учасники. Їх обговорення у невеликих групах, поєднання спїльних ї їндивїдуальних точок зору на тематику проєктїв, застосування гїпотетичних ї дедуктивних методїв роздумїв формують унікальну навчальну ситуацію, в якї у студентїв формуються навички критичного мислення ї вирїшення проблем. Таким чином, ОДГ слугує конструктивїським пїдходом до розвитку комунїкативних, когнїтивних навичок, навичок колективного та їндивїдуального вирїшення проблем, контекстуального осмислення та мїждисциплїнарної їнтеграції їнтелектуального потенцїалу, готовностї до активного дїалогу, до формування рївноправних та партнерських взаємовїдносин їз викладачами. Вїд учасникїв ОДГ очїкувалася конструктивїська позиція, тому робота над цим проєктом набула принципово конструктивїського характеру. Всї учасники гри вїдмїтили, що проведення ОДГ потребує вїд них значних зусиль, спрямованих на координацію дїяльностї, постїйної оцїнки шрової фази. Було визнано, що застосовувати досвїд проведення ОДГ у навчальному процесї ВНЗ досить складно, але необхїдно. нелегко. Разом їз тим, ї тренери, ї студенти виявили, що ОДГ сприяє розвитку схильностї до дослїдницького ї поглибленого розумїння тих соцїально-психологїчних тем, якї обговорювалися. Пїд час проведення ОДГ часто виникали спїхїйнї, некерованї соцїально-психологїчнї ситуації, якї ставали досить сильним каталїзатором пїзнавальної дїяльностї. Специфїчною особливїстю такого стану є перевага дїлової гри як групового методу. А це передбачає їнтенсивну взаємодїю її учасникїв, оскїльки їснує тїсна взаємозалежнїсть мїж членами групи. Мета дїяльностї може бути досягнута тїльки спїльними зусиллями або групи у цїлому, або окремої пїдгрупи, але нїколи завдяки їндивїдуальним зусиллям одного їз членїв групи. Вироблення ї розподїл засобїв ї завдань дїяльностї досить ефективно вїдбувається колективними зусиллями. Змодельована колективною грою дїяльнїсть стає внутрїшнїм організуючим стрижнем кожного учасника ОДГ, навколо якого накопичуються ї закрїплюються знання. А сама логїка здїйснення такої дїяльностї породжує потребу у нових знаннях. Вїдбувається не механїчне накопичення знання, а дїяльнїсне розпредметнення певної реальної проблеми, на яку спрямований проєкт. У таких процесах проєктування певних соцїальних ситуацїй активїзуються готовнїсть до прийняття рїшень, суб'єктивна новизна думок, позицїй, вїдносин, оцїнок, почуттїв.

У процесї роботи над проєктом учасники спиралїся на рефлексїю ї проєктнїй аналїз проблем життєдїяльностї через засоби освїтного простору, як простором, в якому здїйснюється теоретичне проєктування ї практичний пошук способу ї образу життя людини. Важливим для студентїв виявився соцїальний контекст ОДГ, залучення молодих людей до вирїшення нагальних проблем. Учасники ОДГ вїдмїтили, що по закїнченню ОДГ у них з'явилися новї життєдїяльнїснї смисли, змїнилася картина життєвого простору.

Висновки. Таким чином, автори проєктїв заявили про себе в освїтному просторї м.Запорїжжя як творцї певних ресурсїв, якї можуть бути корисними для мїста,

суспільства, так як майже кожний із них може бути дієвим консультантом, учасником у подальшій дослідницькій діяльності за обраною темою проекту на більш високому рівні. Учасники проектів довели, що вони можуть взаємодіяти з іншими навчальними закладами, які займаються такою діяльністю, представляти на конкурсах і конференціях свої роботи. Робота над проектами довела необхідність:

1. Розвитку у студентів високого рівня ціннісного самоставлення, яке дозволяє студенту усвідомити цінність власних зусиль у розвитку себе як особистості.
2. Сприяння реалізації потенціальних можливостей особистісного розвитку засобами інтерактивних організаційних заходів, які здійснюються в межах освітнього простору із залученням всіх цього учасників.
3. Створення такої ситуації, в якій у людини загострюється інтерес до власної особистості, до усвідомлення свого місця у соціумі, що передбачає наступні зміни в ній розвиток здатності до особистісних якісних змін. В результаті цього студент перетворюється в об'єкт власної особистісної рефлексії, наближається до формування нових для себе цінностей у самоосвіті, самовихованні, саморозвитку.
4. Сприяти створенню і розвитку на базі вищих навчальних закладів м.Запоріжжя неформальних організацій, які б відповідали інтересам і потребам студентів.
5. Засобами навчання у вищих навчальних закладах сприяти розвитку у студентської здатність творчої командної взаємодії, міжкультурних і міжнаціональних контактів.

6. ОДГ спонукає до застосування критичних і аналітичних навичок студентської молоді і схвалює суспільну роботу дорослих учнів.

Проведена організаційно-діяльнісна гра була включена до міської програми по реалізації молодіжної політики у м.Запоріжжя. Деякі із проектів, а саме проект студентського самоврядування, отримали подальший розвиток. Основні його положення були втілені у діяльність студентського самоврядування Класичного приватного університету та Мелітопольського інституту державного та муніципального управління (МІДМУ). Внаслідок цього у своєму розвитку студентське самоврядування МІДМУ було представлено у міжнародній спільноті. Група студентів МІДМУ у 2007 році взяла активну участь у роботі студентської науково-практичної конференції у м.Жешув (Польща). На засадах поглиблення мовного і культурного різноманіття на рівні міжнародного співробітництва відбулася презентація моделі студентського самоврядування МІДМУ.

Література

1. Кремень В.Г. Людина і освіта у вимірах економічної цивілізації // Постметодика. — 2007. — N 1. — С. 2-5.
2. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості / С.Д. Максименко. — К.: Видавництво ТОВ „КММ”, 2006. — 240 с.
3. Щедровицкий Г.П. О методе семиотического исследования знаковых систем // Семиотика и восточные языки / Г.П. Щедровицкий.— М.: Наука, 1967.
4. Щедровицкий Г.П. Принципы и общая схема методологической организации системно-структурных исследований и разработок / Г.П. Щедровицкий // Системные исследования. Методологические проблемы. Ежегодник. — М. Наука, 1981. — С. 193—227.
5. Drucker, P. F. The Age of Social Transformation. The Atlantic Monthly (November), pp. 53-80. -1994.

СПРЯМОВАНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Трофимшина А.О.

Україна

В статті висвітлюється питання про ставлення студенток до наукової роботи. Виявлено, чи допускають студентки одночасне суміщення роботи і сім'ї. Визначені основні причини вибору цієї діяльності.

Ключові слова: наукова робота, сім'я, кар'єра, самоактуалізація, самореалізація, жінка.

У сучасному суспільстві, яке постійно перебуває в стадії перетворень, коли для жінок стали більш доступними шляхи досягнення поставлених цілей, тема жінки у науковому світі стала актуальною, оскільки ми постійно зустрічаємося із жінками, які стоять перед вибором, наприклад, між сім'єю та кар'єрою. Однак деякі жінки намагаються одночасно суміщати і роботу, і кар'єру.

Цією проблемою цікавляться давно. Існує багато робіт із питань визначення місця жінки в суспільстві (К.А.Метью, Дж.Ролін, Дж. Е. Кроулі, Р.Зідер, Е. Гіденс та ін.) та із питань гендерної психології (Дж.Скот, Л.Дж.Ніколсон, Дж.Ландау, З. Марлоу, Ш. Бьорн, Л.П.Репіна, М.Богачевська-Хом'як та ін.). Існують робо-

ти російських та вітчизняних психологів, які розглядають особистість жінок-лідерів, керівників та адаптацію жінок в сучасних умовах (Т.В. Андрєєва, Л.В. Бизова, О.К. Зав'ялова, О. О. Гаврилиця, Т.В. Пономаренко, Г.В. Турецька, Л.О. Пампуха, Я.І. Шкурко, Б.А. Щербаток).

Зарубіжні дослідження показали, що, певна частина жінок знаходить задоволення в ролі домогосподарок, а інша реалізують себе через визначення свого соціального місця у суспільстві. Разом із цим задоволення життям більше у жінок, що працюють, про що свідчить самооцінка та відчуття власної компенсації. Більшість соціологів згодні, що жінки, які заробляють гроші, користуються в домі більшою владою. Згідно теорії влади в сім'ї,